

In memoriam. Pamięci profesora Stefana Iwaniaka (1933–2019)

DOI 10.25951/4246

Profesor Stefan Iwaniak zmarł 12 października 2019 r. Był związany ze środowiskiem kieleckich historyków od jego początków, a więc czasów sprzed półwiecza. Współtworzył bowiem humanistyczną uczelnię pedagogiczną, miał swój istotny wkład w jej rozwój organizacyjny i naukowy oraz nieustająco się z nią identyfikował.

Stefan Iwaniak urodził się 20 stycznia 1933 r. w Wysokiem Mazowieckiem. Uczęszczał do Państwowego Liceum Pedagogicznego w Łomży i był jego absolwentem w 1954 r. Następnie do 1958 r. studiował historię na Uniwersytecie Warszawskim. Pracę magisterską pt. „Sprawa Śląska Cieszyńskiego w świetle prasy polskiej 1918–1920” napisał pod kierunkiem prof. Rafała Gerbera. Po ukończeniu studiów historycznych i uzyskaniu dyplomu z wyróżnieniem przeniósł się do Kielc. Przez kolejne lata był nauczycielem w Studium Nauczycielskim w Kielcach (SN), gdzie pełnił funkcję kierownika Wydziału Historii i Wychowania Obywatelskiego. W latach 1958–1962 zajmował się opracowaniem materiałów archiwalnych w Komitecie Wojewódzkim Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Równocześnie z pracą w SN był w latach 1962–1967 komendantem Chorągwi Kieleckiej Związku Harcerstwa Polskiego. Ponadto zdobył dalsze doświadczenia administracyjne, będąc dwa lata dyrektorem kieleckiego Technikum Handlowego.

Pracę w Wyższej Szkole Nauczycielskiej w Kielcach (WSN) podjął 1 października 1971 r. i w kolejnych latach przyczyniał się do jej rozwoju naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego. Był współtwórcą Zakładu Historii WSN. Początkowo pracowało w nim zaledwie kilka osób: dr hab. Zenon Guldon, dr hab. Wacław Urban, mgr Jadwiga Muszyńska i mgr Stefan Iwaniak, który wniósł wkład w rozwój kadrowy Zakładu Historii, a następnie Instytutu Historii. Doktorat uzyskał na Uniwersytecie Warszawskim w 1973 r., awansując na stanowisko adiunkta. Następnie przez 9 lat (od 1978 r.) sprawował funkcję wicedyrektora Instytutu Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Jana Kochanowskiego w Kielcach (IH WSP). Stopień doktora habilitowanego zdobył w 1984 r. na Akademii Nauk Społecznych

w Warszawie. Wkrótce został mianowany na stanowisko docenta, a następnie profesora nadzwyczajnego (1990). W latach 1984–1986 pełnił funkcję dyrektora IH WSP. Długo kierował Zakładem Historii Współczesnej, a następnie Zakładem Historii Polski po II Wojnie Światowej. Warto też wspomnieć, że bez przerwy przez 25 lat (od 1971 r.) był członkiem Senatu WSN i następnie WSP. Na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX w. reprezentował Uczelnię w Radzie Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego w Warszawie. Profesor optował wówczas – pracując w jednej z komisji – za akceptacją wniosku IH WSP w Kielcach o nadanie prawa do doktoryzowania. Ta kluczowa decyzja zapadła w 1989 r. Postanowieniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 15 marca 2002 r. uzyskał tytuł naukowy profesora nauk humanistycznych. U kresu pracy zawodowej związany był – poza Akademią Świętokrzyską (nowa nazwa od 1 września 2000 r.) – także z Wszechnicą Świętokrzyską w Kielcach i Wyższą Szkołą Dziennikarską im. Melchiora Wańkowicza w Warszawie.

W dorobku naukowym Profesora Stefana Iwaniaka widoczne są różne nurty badawcze. Specjalizował się w historii najnowszej, a zainteresowania naukowe skupiały się wokół historii gospodarczej i społecznej regionu świętokrzyskiego. Efektem kwerend źródłowych i analiz była najpierw dysertacja doktorska przygotowana pod kierunkiem prof. Marii Turlejskiej, obroniona na Uniwersytecie Warszawskim. Jej skrócona wersja pt. *Reforma rolna w województwie kieleckim w latach 1944–1945* (Warszawa 1975) została opublikowana nakładem Ludowej Spółdzielni Wydawniczej. Charakteryzowała ją bogata podstawa źródłowa, przemyślana konstrukcja według układu problemowego, ale jednocześnie typowy dla ówczesnej historiografii styl narracji.

Praca habilitacyjna pt. *Migracje chłopów kieleckich 1945–1949* (Kielce 1988 – Kieleckie Towarzystwo Naukowe) jest świadectwem skrupulatnych poszukiwań źródłowych w dostępnych wówczas zasobach archiwalnych i wysokiego stopnia szczegółowości. Ustalenia merytoryczne dotyczące problematyki zasiedlania i zagospodarowywania Ziemi Zachodnich i Północnych, a zwłaszcza Dolnego Śląska i Pomorza Zachodniego, mają aktualne walory poznawcze. Cenne było ustalenie skali migracji ludności z Kielecczyny, jej dynamiki, kierunków i motywacji decyzji. Badania opierały się m.in. na materiałach wspomnieniowych i źródłach wywołanych. Badaniami kwestionariuszowymi objęto 1800 respondentów. W okresie przygotowań tezy habilitacyjnej jej Autor współpracował z naukowcami z Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk, zwłaszcza z prof. Henrykiem Ślabkiem.

Bardzo interesująca jest książka *Ziemiańskie dobra kulturowe w województwie kieleckim (1944–1946)*, Kielce 1996. Ukazała ona bogactwo dziedzictwa kulturowego warstwy ziemiańskiej oraz starania osób i instytucji w jego zachowaniu.

Z uwzględnieniem uwarunkowań ogólnopolskich przedstawione zostały na przykładzie województwa kieleckiego burzliwe dzieje ruchomych dóbr kultury o znaczeniu muzealnym i historycznym (obrazy, rzeźby, tkaniny, meble, instrumenty muzyczne, militaria, trofea myśliwskie, biżuteria, bibeloty, archiwalia i zbiory biblioteczne). Cenne są także kolejne monografie Profesora Iwaniaka: *Dzieje gospodarcze wsi kieleckiej 1944–1974*, Kielce 1999 i *Służba zdrowia w województwie kieleckim (1944–1974)*, Kielce 2003. To z kart tych książek możemy poznać proces elektryfikacji kieleckich wsi, budownictwa wiejskiego czy hodowli koni ras szlachetnych; problemy związane z powiększeniem poziomu świadczeń medycznych (kadra lekarska, infrastruktura, stan sanitarno-epidemiologiczny) między Wisłą a Pilicą po II wojnie światowej.

Publikacje Profesora stanowią istotny wkład w poznanie dziejów regionu świętokrzyskiego, zwłaszcza z zakresu życia społeczno-gospodarczego. Popularyzacja wyników tych badań przybliżała interesujące wątki o współczesnych przemianach szerokiemu kręgowi odbiorców. Bibliografia prac Profesora obejmuje łącznie około 130 pozycji, w tym 6 prac zwartych (monograficznych), ponad 80 rozpraw i artykułów naukowych, kilka edycji źródeł, recenzji naukowych oraz kilkadziesiąt artykułów popularyzujących wiedzę historyczną.

W praktyce dydaktycznej prof. Iwaniak zajmował się historią Polski i regionu w okresie po II wojnie światowej. Prowadził ćwiczenia, proseminaria, wykłady, seminaria magisterskie i doktorskie. Był wymagającym i cenionym wykładowcą akademickim. Dał się poznać nie tylko studentom historii, lecz także filologii polskiej i pedagogiki. Wypromował 4 doktorów i około 400 magistrów, nie licząc grona licencjatów. Ze swoimi podopiecznymi dzielił się wiedzą i doświadczeniem, służył wielką pomocą i radą, kierując pracami o rozległej tematyce (organizacje społeczne, polityczne i gospodarcze, kolektywizacja wsi, stosunki państwo-kościelne).

W relacjach z innymi Profesor był życzliwym i bezinteresownym. Wzbudzał przez to szacunek i uznanie. Jego działalność społeczną i zawodową doceniano licznymi odznaczeniami, m.in. Krzyżem Kawalerskim Odrodzenia Polski.

Z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin prof. dr. hab. Stefana Iwaniaka zorganizowano 28 maja 2003 r. w Instytucie Historii Akademii Świętokrzyskiej im. Jana Kochanowskiego w Kielcach konferencję naukową pt. „Wieś w PRL”. Wówczas problematyka najnowszych dziejów wsi polskiej, którą przez kilka dekad zajmował się Jubilat, została zgłębniona w zakresie wskazania nowych możliwości badawczych, źródłowych i interpretacyjnych. Rezultaty dociekań w tej materii przedstawili reprezentanci różnych ośrodków akademickich. Pokłosiem sympozjum stała się publikacja *Wieś w Polsce Ludowej* pod redakcją Grzegorza

Miernika (Kielce 2005). W tomie znalazła się bibliografia publikacji Profesora oraz zapis rozmowy z Jubilatem pt. „Z Kurpi i Podlasia w Góry Świętokrzyskie”, którą przeprowadził Ryszard Biskup. Na temat swojej drogi historyka Profesor Iwaniak wypowiedział się w opracowaniu *Z perspektywy czterdziestolecia. Księga pamiątkowa Instytutu Historii Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach (1970–2010)*, pod redakcją piszącego te słowa (Kielce 2010).

Profesor cieszył się życiem w długotrwałym i szczęśliwym związku małżeńskim z Anną. Razem wychowali dwóch synów: Marka i Krzysztofa. Ostatnie kilkanaście lat życia spędził na emeryturze, mieszkając w Kielcach lub w swej posiadłości w Ciekotach nad Lubrzanką. Znajdował czas na pisanie wspomnień. W środę 16 października 2019 r. Profesor Stefan Iwaniak spoczął na Cmentarzu Komunalnym w Ceczynie. *Requiescat in pace.*

Ryszard Gryz (UNIwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach)

ORCID 0000-0003-1629-5459

O autorze:

dr hab. Ryszard Gryz – profesor w Zakładzie Historii Polski i Świata po 1945 r. Instytutu Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach.

Zainteresowania naukowe: historia najnowsza Polski i historia Kościoła w XX w., w szczególności polityka władz komunistycznych wobec Kościoła, relacje państwo-wo-kościelne, budownictwo sakralne, biografistyka, działalność paryskiego Centrum Dialogu.

e-mail: ryszard.gryz@ujk.edu.pl